

dística correm el risc de desplaçar completament la periodificació i la qualificació de les diverses transformacions de la premsa i del periodisme de Barcelona durant el segle XIX. Potser aquest debat resultaria d'una gran utilitat «cartogràfica» —o oceanogràfica, tenint en compte el que he dit abans— i, justament, la interessant investigació del professor Guillemet la fa possible.

En conclusió, es tracta d'una obra imprescindible per als estudiosos de la història de la premsa i del periodisme i per als historiadors de l'època en general. Interessant per a tothom qui tingui curiositat pel tema i molt útil per als qui l'ensenyen i l'estudien. El Centre d'Investigació de la Comunicació ho va reconèixer premiant aquest treball el 1990.

Joan Manuel Tresserras

Mateo, Rosario de; Corbella, Joan M. (dir.). *Els mitjans de comunicació social als Quatre Motors per a Europa: Baden-Württemberg, Catalunya, Llobardia, Roine-Alps*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació de la Generalitat de Catalunya, 1993.

Els estudis sobre la comunicació nacional/regional han adquirit un pes important a Europa els darrers anys. Als principals estats del continent apareixen cada vegada més investigacions sobre un fenomen que, encara que no sigui nou, s'ha desenvolupat força a causa de la pròpia evolució econòmica, política, social i cultural de les regions, nacions i petits països que demanen ser tinguts en compte en l'actual procés de construcció europea. Després d'una època en la qual van proliferar les recerques d'abast estatal, han començat a abundar investigacions centrades en altres àmbits o espais comunicatius: el pan-europeu, el regional i el local.

Sens dubte, Catalunya ha estat pionera i ara és capdavantera en l'observació de la comunicació nacional/regional a Europa i, juntament amb Quebec, probablement ocupa un dels primers llocs del món en aquest camp. La decidida i ferma voluntat d'afirmació nacional i de defensa de la pròpia identitat cultural i

lingüística, que vénen de lluny, es troben a la base d'aquest interès científic i professional per a l'estudi dels fenòmens comunicatius i de llur repercussió política i cultural.

Un pas important en aquesta evolució acadèmica fou la creació, fa més de vint anys, de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB, i, més tard, del Centre d'Investigació de la Comunicació (CEDIC), que des del 1987 ha privilegiat les recerques i les publicacions sobre la comunicació social no tan sols al Principat sinó també als Països Catalans, i, des de la perspectiva regional, al conjunt de l'Estat i d'Europa.

En aquesta línia, el CEDIC va encarregar el 1992 una investigació de caràcter comparatiu sobre quatre regions —Baden-Württemberg (Alemanya), Llobardia (Itàlia), Roine-Alps (França) i Catalunya— que temps abans s'havien agrupat en un *lobby* —anomenat «Quatre Motors per a Europa»— per tal de pressionar al si de la Comunitat Europea en favor dels interessos regionals. Aquests quatre territoris històrics tenen en comú el fet de comptar amb un nombre semblant d'habitants i de desenvolupament industrial, encara que el nivell de renda per càpita sigui diferent. És cert que no hi ha lligams forts entre aquestes regions i, fins i tot, podrien ser altres diferents o bé més o menys en nombre. De tota manera, allò més interessant com a proposta acadèmica és precisament l'establiment de comparacions no solament del nivell socio-econòmic general sinó del sistema mediàtic en particular. Sobretot, perquè les anàlisis comparatives en aquest terreny no són gaire freqüents i, menys encara, d'espais infraestats.

Aquest va ser el repte al qual s'hagué d'enfrontar l'equip dirigit per Rosario de Mateo i Joan M. Corbella —del Departament de Periodisme de la UAB—, que comptà amb la col·laboració d'investigadors oriünds de les quatre regions, els quals van aportar un munt de dades heterogènies que hagueren d'ordenar i sistematitzar per tal de poder establir les comparacions pertinents des del punt de vista de l'estructura de la comunicació. Mateo comptava amb l'experiència d'estudis previs en l'àmbit europeu, en especial l'interessant

llibre *Els ajuts de l'Estat a la premsa a l'Europa occidental: anàlisi comparada de les polítiques de 17 països*, encarregat i editat pel mateix CEDIC el 1990, i Corbella amb el seu valuós informe *La comunicació social a Catalunya, 1981-1991: una dècada de canvis*, també sol·licitat i publicat pel CEDIC el 1991.

Aquesta experiència prèvia en anàlisis pan-europees i específiques del Principat significava una garantia per portar a bon port aquest treball de caire internacional. A més, l'equip es proposà comparar no només el sistema mediàtic sinó també aspectes claus del sistema polític, social i econòmic, com ara els marcs geogràfic i històric, a més de la població, l'àmbit laboral i les principals magnituds macroeconòmiques. Probablement, aquesta contextualització és un dels mèrits més destacats de la recerca: tot un seguit de dades, taules i gràfics presenten ordenadament unes realitats semblants en molts aspectes però diferents en d'altres.

Com era previsible, la premsa ocupa proporcionalment la part més important de l'informe, a causa del pes específic que ha tingut des del segle XVIII aquest mitjà a les diferents regions europees, molt superior al de la ràdio o la televisió, que han estat des del seu naixement —i encara ho estan a la majoria dels països— centralitzades en xarxes d'abast estatal originades en un mercat publicitari unificat i unes estructures organitzatives poc flexibles.

L'apartat de la premsa aborda la perspectiva històrica, l'ordenament legal i les publicacions de tot tipus —diàries, no diàries, gratuïtes i locals—, amb dedicació específica a les empreses editores, la difusió, la distribució i les inversions publicitàries. S'ocupa també, separadament, de la radiodifusió i de la televisió, tant de la perspectiva històrica i de la normativa legal, com del sistema organitzatiu, l'estructura empresarial, el finançament, l'audiència i les inversions publicitàries.

Tota la informació ve acompanyada per unes quantes taules amb les xifres més significatives. Al final de cada capítol, com també al final del llibre, hi ha anàlisis comparatives de les quatre regions estudiades, les quals

també es posen en relació amb els estats dels quals formen part i amb altres petits països de la resta d'Europa semblants en població, superfície o nivell de renda.

Es tracta d'un estudi amb nombroses dades difícils de trobar a altres llocs, i que permeten fer noves elaboracions comparatives. Hi ha molta informació acuradament organitzada —un pèl rígida quant a la seva ordenació al sumari—, ben sistematitzada i minuciosa en l'aportació descriptiva. Els autors han trepitjat clarament un terreny encara molt poc estudiat. Però també és probable que el gran esforç de caràcter documental i descriptiu efectuat hagi debilitat allò que hagués reforçat l'interès del treball: l'anàlisi més profunda de tota la informació aplegada.

Fins i tot, probablement hauria estat més plausible fer un treball més concís i reduït —amb les dades claus— i publicar-lo també en anglès, que, encara que no sigui idioma oficial a cap dels territoris estudiats, és en la pràctica la *lingua franca* de tot el continent. Així s'hagués pogut donar una major difusió a una tasca de caire pioner que permet conèixer a la resta del món acadèmic alguna de les línies de recerca internacional que es porten a terme en el camp de l'estructura de la comunicació social a Catalunya, punta de l'iceberg de les diferents branques del saber al país. L'esforç iniciat ben mereix continuació amb diferents anàlisis comparatives entre el Principat i altres nacions/regions del continent i, per què no, també amb els estats.

Daniel E. Jones

Gubern, Román. *Espejo de fantasmas. De John Travolta a Indiana Jones*. Madrid: Espasa Calpe, 1993.

De Romà Gubern pot dir-se que és, a aquestes alçades de la pel·lícula, el més important estudi català i espanyol de la comunicació audio-visual. I ho és tant per la quantitat i diversitat de les seves aportacions —recerques, assaigs, obres de síntesi i divulgació, totes prou conegudes— com per la seva singularitat: Gubern és, en el sentit estricte i cada cop més oblidat de la paraula, un